

PE CĂRĂRILE VIETII

Familia lui Goga e veche și străveche pe plaiurile rășinărene și trecerea ei prin lume a lăsat urme adânci în istoria locului și mai ales în conștiința oamenilor pe care i-a păstorit. Obârșiile ei îndepărtate se pierd pe undeva prin Macedonia, iar secolul al XVIII-lea îi găsește strămoșii așezați, ca oameni destoinici cu carte și buni patrioți, în vatra Rășinariilor. În ascendența poetului, mai ales pe linie maternă, se înscrie un lung șir de preoți ortodocși, cărturari vrednici, pasionați în a demonstra romanitatea limbii și poporului nostru. Cercetători harnici și devotați au stabilit cu exactitate arborele genealogic al poetului. Mai întâi, știm de protopopul Coman Bîrsan, hirotonit — după obiceiul vremii — în Țara Românească (1740), care a trăit peste o sută de ani, drept ca brazii de pe Coasta Boacii, un deal cu proporții de munte, pe care-și va plimba mai târziu copilăria și Octavian Goga. Fiul lui Coman Bîrsan va fi Sava Bîrsan Popovici (1768—1808), numit și „protopopul cel bătrîn“ și care a avut doi copii, ambii preoți : Sava „cel tînăr“ și Dan Popovici. Din Sava „cel tînăr“ se naște preotul Dan (1788—1876), apoi fiul acestuia, preot și cărturar cu vază, Sava Popovici Barcianu (1814—1879), autor didactic și scriitor. Din preotul

Dan Popovici (al doilea băiat al bătrînului Sava Bîrsan Popovici) coboară două fete — Opreana și Stanca (căsătorită cu Dan Bratu). Din Dan Bratu s-a născut Ion Bratu (1819—1878, ian. 10) preot și el, bunicul dinspre mamă al lui Goga, cel care îl adăpostise în casa lui din Rășinari pe pribeagul Eminescu „*zdrențuit de la mîneci pînă la coate și cu niști simpli pantaloni zdrențuiți în sus și zdrențuiți în jos*“¹, ajutîndu-l să treacă în Țara Românească pe lîngă Vama Cucului. Date referitoare la acesta ne dă Goga însuși care scria într-un ziar : „*Bunicul meu după mamă, protopopul Ion Bratu, preot la Rășinari, a fost și el un cărturar și om politic. Fugit de la Ungureni, după revoluția de la 1848 și după căderea orașului Sibiu, a trecut munții cu Comitetul Național de atunci și împrietenit cu un boer, Glogoveanu, a stat pînă la 1852 ca protopop la R. Vîlcea, de unde, întors acasă, a devenit unul dintre colaboratorii cei mai asidui ai marelui mitropolit Șaguna*“.² Ion Bratu are două fiice : Maria și Aurelia (Paraschiva) — născută la 2 oct. 1856, învățătoare și scriitoare, care s-a căsătorit cu părintele Iosif Goga la 27 ianuarie 1880. Iosif Goga, fiul lui Natanail Goga din Crăciunelul de Sus, fostul județ Tîrnava Mică, unde bunicul poetului după tată „*a fost, în 1848, revoluționar în tabăra lui Axente Sever*“³, s-a născut la 28 martie 1851. Tatăl poetului a trecut prin școlile din Blaj și Sibiu, ajungînd, în 1879, învățător, iar în 1881 preot, urmînd,

¹ Densusianu Aron, *Scrisoare*, Anuarul III al Societății pentru crearea unui fond de teatru român pe anii 1899—1900, Brașov, p. 14.

² *Porunca vremii*, 8 iunie 1936.

³ *Econ. D. Furtună, Universal*, 12 iunie 1938.

deci, cerințele sistemului șagunian de a face practică școlară înainte de a sluji în altar. Pasiunea scrisului l-a stăpînit și pe el, căci îl întîlnim semnînd diverse articole în ziarul de la Sibiu *Telegraful român*. A fost un om plin de spirit, „*un suflet gîngaș — cum și-l amintește Bogdan Duică — povestitor vioi cu cuvîntul colorat ; bucuros de oaspeți vorbăreți ca și el ; senin, privind gînditor viața căreia însă nu-i cerea daruri pozitive*“.

Mama poetului, suflet de artist, a publicat versuri în *Familia* și cunoștea bine, pe lîngă limba română, maghiara și germana. „*În ce privește părinții mei — ne mărturisește Octavian Goga — mama era, după naștere și de felul ei, de la munte ; tata era de pe cîmpie. Vedeți deci o îmbinare sufletească : muntele reprezintă prin psihologia lui mai mult contact cu realitatea, mai mult tendința de a intra în afunzimi, mai mult acțiunea, cîtă vreme cîmpia reprezintă orizontul larg, tendința de nostalgie, de povestire. Aceste două elemente s-au transmis în sufletul meu și sub povara lor se menține această zbuciumare paralelă, care se traduce în cele două îndeletniciri ale vieții mele : literatura și politica*“¹. Rășinari, care este astăzi un mic orașel agricol, e așezat, de veacuri, la miazăzi și apus de Sibiu, dincolo de pădurile Dumbrăvii pînă în preajma cărora li se întind hotarele, își adună casele înghesuindu-le strîns legate unele de altele cu o largă stradă principală, din care se ramifică ulițe înguste. Descrierea satului este magistral schițată de G. Călinescu în *Istoria literaturii de la origini pînă în prezent* :

---

¹ O. Goga, *Fragmente autobiografice*, vol. *Discursuri*, ed. Cartea Românească, Buc., 1942, p. 11.

„Dacă din inima Sibiului o iei la vale pe lângă vechile cazărmi austriace, pe drumul numit acum Octavian Goga, după o bună bucată de uliță largă de mahala ardelenescă, cu dughene și casemate, aerul se întunecă de copaci și se umple de un miros funebru de putrefacție silvică. Un cimitir își arată pe stînga zidurile sale mohorîte și prin grilaje pajiștele cu iarbă de o grasă verzime.

Apoi drumul intră într-o adevărată pădure de stejari înalți, așezați în rînduri ca niște cătane, printre trunchiurile cărora se zăresc crestele munților. Este Dumbrava zisă Jungerwald, codru ciudat, înalt ca o catedrală fără catapeteazmă, de o sălbăticie supraveghiată de om, părăind cîteodată parcul unui oraș, dar fiind totuși o pădure adevărată care prelungindu-se într-altele se urcă pînă în Carpați, căci de aci încolo sîntem la marginea așezărilor omenești și potecile satelor se pierd în pustietatea munților. Pe întunecata șosea trec din cînd în cînd care cu trunchiuri mari de copaci și pe lângă ele bărbați cu tichie de pîslă pe cap asemănătoare cu pălăria lui Hermes, cu ȋtari albi așa de strînși pe pulpe încît toată mușchiulatura e proeminentă. Oamenii sînt tăcuți, serioși, cu liniile feței puțin cam obosite și salută cuviincios pe domni. Din cînd în cînd trec muieri cu straite vârgate pe umeri, în tipicul port făcut din iie albă cu mîneci largi și din șurțe negre. Ele sînt mai iuți la mers decît bărbații, cu umerii mai încărcați și din pasul țanțos și trăsăturile geometrice, băbești, ale feței, ghicești dîrzenia lor, umoarea lor mușcătoare. De la o vreme pădurea se împuținează și în fund se zăresc crestele strînse una într-alta a unor munți nu prea înalți în poalele cărora albesc turllele ascuțite a două biserici. Drumul iese la loc deschis păzit de o gardă de copaci

drepti și înalți. Un riu repede se aude rostogolindu-se prin apropiere. Pe stînga valuri de dealuri desfăcute din munții din zare și acoperite pe culmi de păduri sînt brăzdate de arături. Calea trece pe un podeț, se apropie de apa care se vede rostogolindu-se pe trepte de piatră fumurie ca ardesia, apoi lăsînd arături și joagăre înapoi, începe să urce pe o uliță cu case albastre, acoperite cu olane. Ulița se lărgește apoi, luînd-o de-a lungul apei care trece gîlgînd prin mijlocul satului. Mai spre inima ei, se văd ulițe în dreapta și altele în stînga, toate mergînd în sus, căci satul e strîns tot de-a lungul apei în punga munților. Cînd vremea e ploioasă, apa aleargă nebună pe fundul de bolovani, abia oprită de un zăgaz, atingînd cu spinarea podețele. Altfel, pe vremea senină rațele se dau peste cap în ea. Un miros pătrunzător de tîrlă te izbește și dacă e pe înserat te poți împiedica de îngrămădirea de oi ori de bivolițe mînate spre case de-a lungul parapetului rîului. Pomi deși, îndeosebi nuci, grași de umezeală, se apleacă din ogrăzi pe marginea torentului. Satul e întins, dar simplu, urmînd întocmai configurația locului. Ulița principală urmărește mai departe apa, mergînd pe sub rîpe pietroase, sărace încît casele se lipsesc din ce în ce mai mult de pereții dealului, rămînînd fără bătătură. Din mijlocul uliței mari, spre stînga, o stradă mai arătoasă, pietruită bine, o ia în sus spre un fel de platou unde o biserică mare de zid domină o piață. Biserica are pe pereții exteriori zugrăvitori, iar în tindă sînt înfățișate toate muncile iadului pentru tot soiul de păcătoși de la înșelători pînă la femeia preacurvă. Pe aci prin apropiere, unde este și școala, se ține tîrg, unde femeile îndeosebi vînd brînză de oi. Satul aici se întinde pe poalele mai blînde ale dealului. Un alt

drum zis «sub costiță» ocolește același deal încă din capătul satului. Dacă te urci pe aici, te găsești pe un platou plin de arături, de unde privești satul în fundul văii este feerică. Peste deal este o nouă vale cu pîrîiaș, apoi un alt deal la capătul căruia o perdea de copaci te oprește. De acolo se zărește departe cîmpia Sibiului și se rostogolește în vale peste marginea altei ape, viile simetrice ale sașilor din Cisnădioara. Mai departe, sclipește Cisnădia. Dacă dimpotrivă o iei pe ulițele din dreapta drumului satului, te ridici pe pereții ceilalți ai văii. O uliță urcă la deal spre țintirim, lîngă o biserică, unde Șaguna doarme într-un mic mausoleu străjuit de doi lei de piatră. O altă uliță zisă a popilor, fiindcă, precum se vede, locuiau pe ea fețele bisericesti, e pe dîmburile din partea aceasta. O rîpă enormă, muntoasă, sprijină această aripă. Pe ea oile și vitele se cațără la pășune, avînd departe în vale privești Sibiului. Tăind satul în această parte, descoperi în curînd o altă cale paralelă și un alt rîu gîlgîitor. Este Steaja care se unește cu rîul cel mare la intrarea în sat. Deci tot satul stă la îmbucătura celor două văi, isgonit în munți pietroși, la marginea lumii, rupînd cîteva lanuri din dealurile dinspre Cisnădioara și din cele dinspre Poplaca.

Oamenii sînt în genere săraci, istoviți de muncă, satul fiind împins în munții pietroși, fără locuri de arătură. Ceii mai înstăriți au cîteva bucăți de semănături ori de fîneață, risipite «la deal», uneori la depărțări mari. Cînd prin August lumea merge la coasă, pe la colibi, satul rămîne pustiu în paza cîtorva mătuși și a copiilor. Dar sînt și oameni cu stare. Unii au turme duse la munte sau fac căraușie cu blăni de brad. Satul e foarte vechi, pomenit în documente din evul de mijloc cel mai neguros și asta se vede pe fața

oamenilor și uneori în degenerarea lor. Femeile nu sînt așa frumoase ca prin părțile Săliștei, ci osoase, cu fața anguloasă, predispuse la obeșitate. Ele au vorba hărțăgoasă, repezită, sînt negustorese de brînzeturi în burduf și de carne de oaie și, cu o mîină în șoldul lat, aruncă numaidecît înapoi pe tarabă cu poșidă marfa care nu place tîrgovețului. Cînd îmbătrînesc se dovedesc a fi foarte de treabă, numai vorbărețe și pline de ambiție familială. Cum bărbații sînt tot plecați după treburi cu simbrie, femeia face toate. Ea negustorește, ea tocmește argați la coasă, ea doboară merele din pom și le usucă pe cuptor, ea aduce dovleci de pe deal pentru porci, lăsîndu-se doborîtă de greutatea lor. De obicei nu prea stă prin casă și nu cam țese, absorbită de muncile pe dinafară. Deși rășinăreanca nu face haznă mare de casă pe dinăuntru, plăcîndu-i însă din mîndrie să aibă acaret frumos.

Din aceea dacā gospodăriile pot părea cam sărace, satul are înfățișare măreață. Un gospodar ține să aibă întii de toate o poartă mare de zid streșinită cu olane, cu două mari canaturi de lemn, închise pe dinăuntru printr-un drug. Ograda deci e o cetate între două curți vecine. În fund este un grajd pentru cai, din birne încheiate și văruite, cu pod sus pentru otavă și fin și pîlnii de lemn pînă în iesle. O poartă se închide hermetic peste livada din fund care urcă de obicei pe deal pe unde femeile coboară mai bucuros spre casele lor.

Gospodarii dorm vara mai mult prin pod și pe afară și stau pe lîngă vatră în căsoaie. În casa din față privind în uliță, prin două ferestruici zăbrelite lîngă larga poartă, intră rar. Ea e compusă îndeobște dintr-un cerdac de lemn năpădit de o viță

grasă, prea verde, cu un fel de laviță deasupra boltei de la pivniță, pe care poți dormi. Înăuntru sînt vreo două-trei încăperi. Grinzi afumate de stejar apasă de aproape asupra capului și pereți ondulați trădează birnele de dedesubt. Mobila e simplă, tipică. Patul e un fel de bancă îngustă, uneori cu sertar, putîndu-se lărgi, peste care stau grămadă pernele și straițele. De-a lungul pereților sînt cuiere cu căni și bliduri, din ce în ce mai puțin țărănești¹. N-am fi reprodus acest lung paragraf, dacă nu ni s-ar fi părut de neînlocuit prin precizia și pertinenta amănuntului semnificativ și forța plastică a caracterizării. Pe acea uliță lăaturalnică, Ulița popilor, ce urcă pe un piept de deal, se găsește Casa preotului Iosif (cu numărul 778), în care s-a născut, la 1 aprilie 1881, poetul cu verbul de foc, botezat la 4 aprilie cu numele de Octavian-Ion. Oamenii printre care a văzut lumina zilei erau români liberi, cu drepturi străvechi, căci documentele îi pomenesc cu mult înainte de sosirea sașilor în Sibiu. De la 1204 durează documente care pomenesc de existența rășinărenilor, iar altele mai tîrziu vorbesc de faptul că peste aceste locuri stăpîneau domniile munteni Radu Vodă și Mircea cel Bătrîn. Despre istoria străveche a satului, despre inteligența, hărnicia și noblețea morală a oamenilor vorbește astăzi un excelent muzeu etnografic pe care rășinărenii l-au organizat, în spirit științific, cu gust și cu pricepere. Sînt așezate acolo portul tradițional, uneltele de la strungă și plugărit, roadele meșteșugurilor rurale, obiectele casnice de o remarcabilă fantezie artistică, în stare să ateste energia spi-

---

¹ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Buc. 1941, pp. 535—537.

rituală și capacitatea creatoare a oamenilor din mijlocul cărora a răsărit Octavian Goga. Copilăria poetului a fost frumoasă, legănată în basme și legende, în ritmul doinelor și al baladelor. Era primul copil al dascăliței și al protopopului din Rășinari, oameni care nu țineau pe polițe și pe masivele stelaje de stejar oale cu smântână și sticle cu vin, ci cărți și gazete, adunate de-a lungul anilor de cărturarii familiei și uneori scrise chiar de ei. Cu ajutorul mamei, Goga învață primele slove încă înainte de a merge la școală. Goga va cunoaște de timpuriu viața și munca oamenilor, le va ști universul lor spiritual așa cum se afirmă el în folclor și în toiul șezătorilor, în cadrul cărora a trăit aieva, căci ecouri din duhul și atmosfera lor vor răzbate puternic în poeziile sale, în care se încheagă toată lumea basmelor de la noi. În pacea serilor de toamnă coboară Ileana Cosânzeana și zîne bălaie, vin eroi cu coifuri argintate, suspină doinele și rîde hora (*Plugarii*); nevestele plîngînd sporesc, în șezători, fuiorul pe fus (*Noi*). Atmosfera aceasta folclorică, în care s-a împlinit copilăria poetului, e magistral evocată de Goga în prefața la volumul de *Povestiri* al lui Ion Pop-Reteganul, apărut în 1938: „*E farmec și lumină în povestirile acestea, care leagănă ca într-o luntre fermecată sufletul și dau avînt închipuirii. Țăranul nostru e nedespărțit de poveștile lui care sînt o grădină înflorită unde se furișează sufletul omului trudit de amarul vieții, dornic de un adăpost. Astfel darul povestirii e o comoară de mare preț pentru bieții noștri țărani.*

Fiecare sat își are povestitorul lui. Toți cunoaștem din copilărie icoana senină a acestui unchiaș cu ochii

vii și strălucitori, cu zîmbetul cicălit. În sările de toamnă, la șezătoare, cînd fusul sfîrșie între degetele sprintene, el stă răzimat de vatră, și în pîlpîirea focului își spune poveștile. Spune basme care strălucesc de podoaba minunată a unei închipuiri fără seamăn. Împărați și feți frumoși se înfiripă în haina fermecată a măiestriei lui și încătușat de vraja acestor icoane fusul se oprește și închipuirea fetelor zboară departe. Iscusitul meșter înțelege taina sufletului și într-o clipă cu o glumă, cu o gîcitoare își zmulge cititorii din lenea asta dulce a basmelor. Abia se potolește rîsul sănătos și el potrivindu-și glasul spune mai departe o întîmplare de la tîrgul de țară, ori cutare amintire răzleață din războaiele cu Praisul...

Și zi de zi se înmulțește și se primenește această comoară strălucitoare. Povestitorul satului e un izvor bogat care nu seacă, căci pornește din adîncurile nepătrunse ale unui neam întreg. Prin rostul lui cere cuvînt toată frămîntarea veșnic neadormită a acestui suflet cu toată năzuința lui spre frumos. Și de aceea acest meșter unchiaș va spune povești cu Cosînzene și bălauri, va cînta cu glasul lui tărăgănat doine și cîntece de haiducie, va istorisi pățanii fără număr, snoave și cicălituri, va colăcări pe la nunțile prietenilor și va fi pe deasupra un bun sfătuitor al oamenilor ajunși la năcaz care îi vor prețui întotdeauna cuvîntul“ (pp. 3—5).

De la Rășinari poetul pleacă la liceul ungiuresc de la Sibiu. Momentul ruperii de sat și de familie cunoaște și el ecouri prelungi și amare în poezia lui Goga : *Bătrîni, Reîntors, Casa noastră, Zadarnic,*

Prima lux, aceasta din urmă consemnându-l ca o filă de jurnal intim, cu accente de mare sinceritate :

„Intr-o duminică de toamnă... Vezi ca prin
vis mi-aduc aminte...
M-a sărutat cu lacrimi mama când mi-a-ncheiat
la gît cămaşa,
Zimbînd m-a mîngîiat pe frunte şi nuci mi-a dat
din sîn nănaşa,
Şi tata m-a bătut pe umăr şi m-a-ndemnat să
fiu cuminte...
Şi parc-o văd cum sta bunica, plîngînd în colţu-i
de năframă,
Cînd dascălul din sat şi popa de-odată ne-au
venit în casă,
Şi cum roşisem de ruşine cînd popa m-a
chemat la masă
Şi-a vorbit de-nvăţătură şi m-a cinstit c-un
ban de-aramă !“

Obosit, copilul adoarme-n braţele bunicii şi are un vis îngrozitor. Oraşul îi apare ca un imens balaur, cu solzi strălucitori de aur, cu o gură roşie cît aprinsul soare şi trupul îi tremura de groază ca pieptul pasărei rănite, cînd tata îi spune : „*Ne ducem în oraş la şcoală*“.

Era prin 1890, la începutul toamnei. Frunza ruginise, ploile mărunte, „mocăneşti“, defundaseră drumurile de ţară şi din întunericul satelor oropsite porneau agale căruţe cu cai care duceau la Sibiu cîte-un vlăstar de popă, de dascăl ori de ţăran mai răsărit, să înveţe carte înaltă, să se facă domn, adică popă sau dascăl.

Așa a pornit în anul acela, din curtea popii din Rășinari o căruță cu cai, care, după vreo 12 km de drum, ajunsese în inima orașului, la școala ungurească. „*Aici mișuna lume din toate părțile. Au venit părinții cu copiii. Cei mai mulți sînt țărani în straie de duminică, scot bani din șerpar și se feresc din drumul domnilor profesori cu pălăria în mîină, sînt și preoți cu haina lor cam trecută și copii de toată mărimea.*“¹ Părinții se întorc seara tîrziu acasă după ce-i lasă pe copii în seama profesorilor. Începe învățătura. Învățatură grea, poticnită, căci totul se preda în limba maghiară, iar cei mai mulți dintre ei nu știau o iotă de acasă. În clasă erau amestecați copiii de români cu cei de unguri. Leagă prietenii, discută și înfiripă visuri și idealuri.

Peste sufletele lor tinere, neîntinate de prejudecăți de nici un fel, profesori retrograzi, șovini, slugi credincioase ale statului asupritor urmăresc însă sistematic ațîțarea urii între copiii celor două naționalități, deznaționalizarea cu orice preț a românilor. Îi jignesc și le falsifică istoria, seamănă neîncrederea reciprocă și întăresc clipă de clipă focul dușmăniei. Iată ce spune Goga în această privință, atunci cînd e silit să se apere în fața curții cu jurați din Cluj de învinuirea că a jignit școala în articolul *Generația nouă*: „*Eu mi-am petrecut anii de studiu la liceul maghiar din Sibiu și cunosc, domnilor jurați, felul de judecată nenorocită care călăuzește pe unii dintre profesorii mei, sînt în curent cu spiritul detestabil al aceluia sistem de educație sub povara căruia m-am zbatut ani de zile. Din cîte am văzut aici, din cîte am trăit și*

---

¹ O. Goga, *Generația nouă*, în vol. *Insemnările unui trecut*, Arad, 1911, p. 40.

m-au tulburat în cei opt ani, eu am dat numai crîmpeie fugare în rîndurile mele de gazetă... Aş putea formula spiritul acestui sistem pedagogic în următoarele cuvinte glumeţe ce mi-a adresat odinioară un bun şi cinstit profesor : «O, e atît de grea meseria noastră, a profesorilor la şcolile de stat...» Şi zîmbea cu ironie cuminte acest om luminat : «Vezi, noi avem îndatoriri duble. Noi trebuie să vă învăţăm carte — şi să vă facem unghiuri : pe tine trebuie să te învăţ matematicile şi tot prin rostul meu să te maghiarizez. Fireşte că în felul acesta noi ajungem la un rezultat ciudat : Nici din matematici nu ştii nimic, nici unghiur nu te faci...» Iată, domnilor juraţi, nenorocitul dualism firesc al acestei educaţii...

Căci ce se întîmplă, de exemplu, într-un liceu, în care elevii sînt o mare parte de naţionalitate română ? Din cei mai mulţi profesori lipseşte cu desăvîrşire acel luminos sentiment de umanitarism, acea bunăvoinţă părintească faţă cu elevul lor, fără de care adevărata educaţie nu se poate închipui.¹

Cu asemenea profesori elevii o duceau într-o continuă încordare. Dacă sufletul le era neconţinut jignit, viaţa materială le era de-o neîntreruptă asprime. Stăteau cîte cinci la o gazdă, mînceau puţin şi munceau cu o nespusă înverşunare. „Acum douăzeci şi cinci de ani — îşi aminteşte Goga — la liceul ungueresc din Sibiu, copiii de ţărani porniţi la carte o duceau greu de tot. Aciuiţi prin mahalale, săraci lipiţi pămîntului, cu merindea lor de acasă, abia se strecurau de pe o zi pe alta. În clasa cincia, de pildă, colegii mei posteau

---

¹ O. Goga, *Educaţia în şcolile unguereşti*, în vol. *Insemnările unui trecător*, Arad, 1911, pp. 49—50.

foarte des și erau zile cînd o jîmblă, împărțită frățește în două, ținea loc de mîncare. În astfel de cazuri se făcea haz și se spuneau glume de la țară, a căror veselie zgomotoasă era un fel de narcotic al foamei. Rîdea clasa întregă și chiotul prăvălit asupra noastră mătura toate mizeriile¹. Citeau, pe deasupra, cu înfrigurare reviste și cărți românești de dincolo de munți. „Cu toată școala lor străină, ei ajung să-și formeze un stil românesc din cetanii și n-aș crede că elevii din liceele românești ar avea mai multă pietate pentru numele unui Eminescu, Vlahuță, Coșbuc — ca acești tineri chinuiți²”. Setea lui Goga de cultură ca și a colegilor săi e imensă și nepotolită. Citeau autori latini, unguri, români, purtau discuții, urmăreau viața politică și se entuziasmau de lupta patriotică a românilor. Așa, de pildă, pe vremea Memorandumului, a acelei acțiuni energice a românilor pentru cîștigarea drepturilor firești, Goga avea 13 ani. Printre cei care au luat parte la manifestația din gara Sibiu a fost și el. În urma acestei participări îndrăznețe a fost amenințat cu eliminarea din școală, dar pînă la urmă a luat numai notă rea la purtare. Cu demnitate, Goga a mărturisit sincer despre participarea sa la acea acțiune patriotică și întrebant de un profesor de unde știe *Deșteaptă-te, române*, răspunde ferm că de la mama sa. Atmosfera spirituală în care trăiau românii din Transilvania era de redeșteptare puternică a conștiinței naționale. Elevii se integrau cu elanul lor tineresc într-o asemenea tendință generală. În clasa

---

¹ O. Goga, *Un nou tip pe orizont: Șabăs-goimul*, în *Porunca vremii*, an. VII, nr. 1078, 10 mai 1938.

² O. Goga, *Generația nouă*, idem, p. 42.

a VIII-a e silit să părăsească Sibiul în urma unui incident cu profesorul de istorie, Tompa Arpad, care ținea cu tot dinadinsul să-i deznaționalizeze pe elevii români, ceea ce producea protestare și indignare chiar și în rândurile colegilor unguri. Sînt semnificative cuvintele unui asemenea coleg care ține un lung discurs în gară, la plecarea lui Goga și a celorlalți, printre care Ion Lupaș : „*Noi nu știm ce va să zică politica. Noi știm un singur lucru. Știm că-ți sîntem prieteni, sîntem colegi și e păcătos acel om care vrea să strice prietenia noastră cu treburi care pe noi nu ne privesc, pe care noi nu le pricepem !* !“ Astfel Goga părăsește Sibiul și se mută în clasa a VIII-a a liceului românesc de la Brașov. Era în 1899. Se ducea cu sufletul răscolit, dar și cu temeinice cunoștințe, mai cu seamă de literatură maghiară. „*Poetul Petöfi — zice Bogdan Duică — fusese pentru el un apostat al libertății ; Mikszáth, pictor mare al vieții de țară, îi zugrăvise și lui țărani, iar posomoritul Modách îi dase predilecția sa pentru tenebrele vieții.*“ În cetatea Brașovului în care osteniseră ochii lui Coressi, la liceul românesc, întîlnește profesori entuziaști, mari cărturari ca Virgil Onițiu, Vasile Goldiș, luptători neînfricați pentru drepturile românilor. Goga, care încă de la Sibiu începuse să publice „*slăbuțe versuri de dragoste*“ — cum aprecia el — e în centrul tuturor.

În cadrul Societății de lectură se aud cu ecouri prelungi versurile sale îndrăznețe în care pătrunde spiritul protestatar al lui Gavril Munteanu, Gheorghe Bariț, Andrei Mureșanu — figuri strălucite ce au ilustrat de-a lungul vremii viața culturală a Brașovului. În 1899 Goga înfruntă energic în coloanele ziarului *Tribuna* pe calomniatorii marelui revoluțio-

nar de la 1848, Avram Iancu, anticipînd, astfel, scri-sul său bărbătesc cu note mesianice.

După terminarea liceului se înscrie ca student la Universitatea din Budapesta. Acum Goga intră deplin în vînturile aspre ale vieții. Începe epoca *Luceafărului*, care apăruse la 1 iulie 1902 din inițiativa lui A. P. Bănuțiu. Pe acesta l-a impresionat plăcut la tînărul Goga, după cum mărturisește el, „o *inteligență ascuțită ce nu suferea contradicția; o frază muntenească, limpede, plină de imagini originale, nemaîntîlnită de mine în vorba altuia. În omulețul blond, ce-l credeam liric, se ascundea, după cum băgam de seamă, o ambiție nemăsurată, definitiv răzvrătită împotriva celor prinși în rugina învechitelor pasivități. El cerea imediată luptă și o nouă rînduială politică, cerea înlesnirea accesului tinerilor la conducerea treburilor publice...*¹⁴ La Budapesta, Goga devine un om pe deplin format. Talentul său se afirmă vertiginos, gloria lui crește în luptele dure cu viața și strîmbele rînduiei. Va publica versuri și articole care-i vor aduce de două ori închisoarea.

În 1905 îi apare volumul *Poezii*, care-l impune ca un poet național. Urmează la răstimpuri volumele ce-lalte : *Ne cheamă pămîntul*, *Din umbra zidurilor*, *Cîntece fără țară* și piesele *Domnul Notar* și *Meșterul Manole*. Verbul său înflăcărat e prezent zilnic în presă, se aude la întruniri publice. Concomitent Goga își continuă studiile în Germania, Franța, Italia, Anglia. Vroia să devină profesor, ceea ce a și fost puțină vreme după Unirea din 1918, la Universitatea

---

¹ A. P. Bănuțiu, *Cum l-am cunoscut pe Octavian Goga*, în *Pagini literare*, nov. dec. 1938.

din Cluj. În timpul primului război mondial se luptă eroic pentru intrarea românilor în bătălia contra împătrînitului imperiu habsburgic. Volumul *Cinstece fără țară* e rodul acestor zbateri dramatice. La ziarul *Epoca* ținea prin 1914 o rubrică : „*Ardealul vorbește*“.

La declanșarea războiului se înrolează împreună cu fratele său, romancierul Eugen Goga, în regimentul 80 infanterie. Din război fratele său rămîne fără mîna dreaptă. În timpul retragerii din Moldova, Goga e în conducerea ziarului *România*, care se trimitea soldaților pe front. După pacea de la Buftea pleacă la Paris pentru a apăra interesele românilor. Drumul e plin de peripeții ; cu un pașaport fals, pe numele Gheorghe Oprescu, trece prin Rusia revoluționară, prin Finlanda, Norvegia, Scoția, Londra și sosește la Paris. La Paris găsește o atmosferă foarte nefavorabilă României, considerată încă aliată a nemților. Apoi Goga e chemat la Sibiu să intre în Consiliul Dirigent, pe lîngă cel din București. După Unirea Ardealului cu România, Goga se va avînta cu toată ființa în politică. Va fi deputat, ministru al cultelor, ministru de interne și prim-ministru al unui guvern care l-a ruinat moral și fizic. A făcut greșeli, exagerări grave, dar nu și-a trădat niciodată poporul. După o scurtă guvernare de vreo trei luni se retrage dezamăgit din politică și moare în urma unei congestii cerebrale în castelul său de la Ciucea. Noaptea pierdute, munca intensă, agitația continuă, decepția i-au accentuat boala, grăbindu-i sfîrșitul, care a survenit în ziua de 7 mai 1938.